

Tutkijan elämää — Muisto Moskovasta

Siinä ei ollut tarkoitus käydä näin. Nainenhan oli aina julistanut tutkivansa asioita, prosesseja, organisaatioita ja niiden välisiä suhteita, mutta ehdottomasti ei suurmiehiä (sillä miehihän he kaikki olivat jo määritelmänkin mukaan. Oliko kukaan koskaan kuullut puhuttavan suur-naisista?). Hänkö nyt rupeaisi moiseen puuhaan, kun maailma oli pullollaan miesten kirjoittamia kirjoja, joissa he ylistävät toisiaan ja itseään. Nainen oli kriittinen yhteiskuntatieteilijä eikä mikään hohihistorioitsija.

Hänen uusi projektinsa oli itseasiassa ikivanha, sillä jo alunperin valmistumisensa jälkeen hän oli halunnut jostakin sellittämättömästä syystä tutkia neuvostoliittolaisia uutistoimistoja. Projekti oli silloin kaatunut omaan mahdottomuuteensa, suljettuihin arkistoihin ja olemattomaan kirjallisuuteen. Tätä nykyä nainen tarjoili tapausta opiskelijoilleen malliesimerkkinä nuoren tutkijan naiiviudesta, kokemattomuudesta ja oppirahoista, joita jotkut maksavat.

Maailmankaikkeudessa tapahtuneiden järjestyttävien muutosten jälkeen, joihin kuuluivat mm. väitöskirjan valmistuminen ja Neuvostoliiton hajoaminen, hän muisti, että kymmenen vuotta sitten hänelle oli vilautettu Moskovassa arkistomateriaalia, joka ehkä tarjoaisi mahdollisuuden väitöskirjan jälkeiseen elämään (sillä, kuten kaikki hyvin tietävät, elämästä väitöskirjan myötä tulee huomaamatta ja salakavalasti tutkimusta). Nainen palasi Moskovaan ja aloitti arkistotyöskentelynsä.

Jossakin vaiheessa, luettuuan arkistossa lukemattomia uutistoimisto Rostan (Tassin) lähettämiä kirjeitä amerikkalai-

Jacob G. Doletzky (S.J. Doletzkyn arkisto)

sille toimistoille (hänhän tutki uutisoimistojen välisiä suhteita) 1920-luvulta, hän alkoi kiinnittää huomiota niiden allekirjoittajaan Jakob G. Doletzkyyn. Tunnollisena tutkijana hän meni Leninin kirjastoon lukemaan tietosanakirjoja ja kas, näin kertoi Suuri neuvostoliittolainen tietosanakirja vuodelta 1931:

Doletzky (Fenigstein), Jakob Genrihovits (syntynyt 1888), huomattava puolueja valtiollinen työntekijä. Liittyi Puolan ja Latvian sosialidemokraattisen puolueeseen vuonna 1904 [...] 1921 nimitettiin Rostan vastuulliseksi johtajaksi. Vuodes-

ta 1925 Tassin vastuullinen johtaja.

Kummallista kyllä, tietosanakirjan seuraavat painokset eivät enää maininneet Doletzkyä. Aikansa etsittyään nainen löysi vuonna 1988 toimitetun teoksen, jossa uutistoimisto Tassin toimittajat muistelevat menneitä. Puolihuolimattomasti, vailla lähteitä, vanha toimittaja kertoi, että ”traagisesti päättyi J.G. Doletzkyn elämä Stalinin henkilökultin yhteydessä”.

Nyt naisen täytyi saada tietää enemmän Doletzkyn kohtalosta. Hän toimitti selvityspyynnön KGB:lle, sillä kaikki oli

tullut ainakin periaatteessa mahdolliseksi. Kyselyyn luvattiin vastata kolmen kuukauden kuluttua. Nainen palasi kotiin, mutta kuten arvata saattaa, mitään ei tapahtunut. Hänen onnistui hankkia vielä joitakin lisätietoja Doletzkysta, mutta vähitellen arki vei tutkimustyön mensesään, eikä hän ajatellut tätä enää kuin satunnaisesti. Kerätty aineisto makasi koskemattomana erilaisten rutiinien alla, jotka muka estävät tekemästä tutkimusta, mutta samalla tuovat ainoan legitimiin pakokeinoon kirjoittamisen aloittamisen tuskallisuudesta.

Kesällä nainen palasi jälleen Moskovaan ja arkistoon. Hän luki kirjeitä aivan eri tavalla kuin ennen ja etsi ihmistä niiden takaa. Tuossa toveri Doletzky kiittää saamastaan vieraanvaraisuudesta USA:ssa, jossa hän vieraili syksyllä 1934. Tämä kirjoittaa (kirjeet oli käännetty englanniksi): "I consider myself the happiest man, as I had an opportunity of visiting South California." Oliko Doletzky liian varomaton? Olivatko tämän suhteet ulkomaalaisiin liian läheiset? Vuonna 1937 kirjeiden sävy alkoi muuttua. Niistä tuli hyvin virallisia, ja Doletzky viittasi kiireisiinsä ja toimiston uudeelleenorganisointiin, joka vei kaiken hänen aikansa. Nyt alkoi oikeudenkäynti Karl Radekia vastaan, jossa myös Izvestija-lehden New Yorkin kirjeenvaihtajaa Vladimir Rommia syytettiin salalaittoon osallistumi-

sesta. Silmukka Doletzkyn ympärillä kiristyi.

Päivät arkistossa olivat yhtäkkiä sietämättömän raskaita. Nainen vain odotti, milloin Doletzkyn nimi tulisi katoamaan. Hän tiesi, että näin tulisi käymään ennalta varoittamatta, vailla mitään selityksiä. Eräänä sateisena torstaina hän luki Doletzkyn amerikkalaiselle kollegalleen osoittaman kirjeen, joka oli päivätty 7. kesäkuuta 1937. Tämän jälkeen seurasi kahden kuukauden täydellinen hiljaisuus ja elokuussa kirje uudelta johtajalta. Siinä kaikki.

Nainen istui hetken paikallaan aivan hiljaa ja tarkisti sitten rutiininomaisesti, että havainto oli oikea ja että oli kopioinut huolellisesti kirjeiden numerot sekä päivämäärät. Hän toivoi, että arkistossa olisi ollut edes joku, jolle olisi voinut kertoa kokemansa, mutta hän oli tuntemattomien keskellä. Nainen sammutti työpöytänsä lampun, otti eväspussinsa ja käveli arkiston villiintyneelle pihalle, jota tihkusade kasteli. Hän istui alas penkille ja alkoi syödä eväitään.

Ja silloin se tuli. Itku, joka nousi syvältä ja hallitsemattomana. Nainen itki valtoimenaan Jakob Doletzkya, puolalaista vallankumouksellista, joka menetti elämänsä vallankumoukselle, johon oli uskonut. Hän teki kaikkensa lopettaakseen itkunsa. Hän yritti etäännyttää itsensä hokemalla, että on naurettavaa, että keskikäinen nainen itkee sateessa yli viisikymmentä vuotta sitten kuollutta miestä.

Hän selitti itselleen, ettei hän itse asiassa itkenytäkään Doletzkya, vaan omaa yksinäistä elämäänsä, jonka täyttivät kuolleiden miesten kirjeet. Hän mumisi, että hän jopa saattoi itkeä omaa, kauan sitten kadotettua nuoruuttaan, jolloin hän itse uskoi vallankumoukseen. Mikään ei auttanut.

Nainen itki vielä kauan ja kulutti viisi nenäliinaa (kaikki, jotka ovat eläneet arkea Venäjällä tietävät, kuinka arvokkaita paperinenäliinat ovat). Sitten hän kuivasi vielä kerran silmänsä, pani lasit nenäleen, palasi työpöytänsä ääreen, sytytti lampun ja jatkoi työtään. Yhden asian nainen kuitenkin tiesi enemmän kuin ennen. Ei riitä, että kirjoittaa rakenteista ja prosesseista. On kirjoitettava myös ihmisistä. Sellaisista kuin Jakob Doletzky.

Terhi Rantanen

Jälkikirjoitus: Jakob Doletzky ampui itsensä Tassin toimistossa saatuaan tietää, että KGB tulisi pidättämään hänet. Hän jätti pojalleen kirjeen, jossa oli kolme lausetta. "Olen rehellinen kommunisti. Pidä äidistäsi hyvää huolta. Kun tulet vanhemmaksi, ymmärrät, miksi tein tämän." Kukaan ei tiedä, minne Doletzky on haudattu.

Kirjoittaja kiittää akateemikko, professori S. J. Doletzkya haastattelusta. Siinä professori Doletzky kertoi isänsä elämän viimeiset vaiheet.